

Litterära genrer

Genrestudier kan fungera som litteraturpedagogisk ögonöppnare och ge ledtrådar till hur en text ska läsas och skrivas. Kunskap om och arbete med genrer förespråkas därför i skolans kurs- och ämnesplaner redan för de lägsta årskurserna i grundskolan, se DIDAKTIK OCH METODIK.

Genrebegreppet är omdiskuterat och i skolsammanhang används ibland även termerna textmönster och texttyp för att ange de stildrag och innehållsliga faktorer som karaktäriserar en text. Här i Litteraturbankens skola har vi dock valt att använda begreppet genrer. Ordet genre kommer från franskan och betyder art, sort, typ och stil. Under vissa historiska perioder, som renässansen och klassicismen, var genreindelningen strikt och regelfylld. Men idag ser vi inte genrer som något fast; de förändras beroende på tid och rum. En text kunde anses tillhöra en genre när den skrevs, medan den anses tillhöra en annan genre med dagens genredefinitioner. Det är också vanligt med genreblandningar och genreöverskridningar både i äldre och i moderna texter. Trots dessa invändningar kan det vara praktiskt att dela in texter i genrer för att studera hur de har utvecklats och hur de kan analyseras till innehåll och form. Här nedan följer en rad definitioner på genrer, som de används i Litteraturbankens skola.

Epik

Under antiken och fram till romanprosans genombrott i slutet av 1600-talet menades med epik långa berättande dikter som Homeros *Iliaden* och *Odysséen* (700-talet f. Kr.) och Vergilius uppföljare *Aeneiden* (19 f. Kr.). Dessa tre epos blev urtypen för västerlandets epik och in på 1800-talet användes epiken för att på vers i olika versmått mytiskt berätta om en nationalstats historia och folk. På svenska har vi Esaias Tegnér's *Frithiofs saga* (1820, 1822) om en vikingahjälte och Johan Ludvig Runeberg's *Fänrik Ståls sägner* (1848, 1860) om kriget 1808–1809, då Sverige förlorade Finland till Ryssland.

Med epik menas numera, och åtminstone sedan slutet av 1800-talet, vanligen en fiktionsberättelse som *inte* är skriven på vers utan på prosa i form av en *roman* eller *novell*.

Den mesta skönlitteratur som skrivits sedan 1700-talet kan betecknas som romaner och det finns romaner av så vitt skilda slag att mängden undergenrer till epik är närmast obegränsad och flätas in i varandra. Några exempel är äventyrsromaner, relationsromaner, utvecklingsromaner, bildningsromaner, indignationsromaner, idéromaner, fantasy och science

fiction. En roman är helt enkelt en längre fiktionsberättelse än en novell, vanligen minst uppemot 100 sidor och kan uppgå i romansviter om tusentals sidor i flera delar.

En novell är av begränsat omfång; gränsen brukar sättas vid 100 sidor. Den är koncentrerad till en central händelse eller ett centralt problem. Händelserna utspelas under kort tid och antalet karaktärer är begränsat. Handlingen börjar ofta direkt utan någon inledning, "in medias res". Parallellhandling och "klipp" i den kronologiska framställningen är ofta förekommande.

Lyrik

Genren lyrik går tillbaka till 600-talet f.Kr. och kan härledas ur det grekiska ordet lyra, som syftar på stränginstrumentet lyra. Lyrik var korta texter med tydlig rytm och framfördes med sång, musik och dans. Termen lever kvar i det engelska ordet lyrics som avser just sångtexter.

Från medeltiden till och med modernismens genomslag i början av 1900-talet förknippades lyriken med rim och med olika slags versmått, det vill säga rytmiska sammansättningar enligt på förhand givna mönster. Sådan bunden vers ställdes därefter mot den så kallade fria versen, fri från fastslagna regler om rim och versmått.

Fri vers dominerar numera lyriken. Den fria versens rytmiska struktur har inget givet mönster men vanligt är ändå att en dikt på fri vers följer ett tydligt upprepbart rytmiskt mönster. Skickligt genomförda upprepningar av ljud hör också till den fria versen, där assonanser och alliterationer dock är betydligt vanligare än slutrimmade fullrim, vilket förstärker känslan av att språkets ljud har betydelser utöver den vardagsverklighet som orden vanligen betecknar. Bärande i fri vers, utöver rytm och ljud, och centralt för det budskap som förmedlas är symboler, bildspråk och stilfigurer.

Även i bunden vers används förstås symboler, bildspråk och stilfigurer frekvent, men uttrycks inom de givna ramarna för diktens regelbundna rytm och rimmönster.

I Litteraturskolans avdelning om att läsa lyrik kan du läsa mer om lyrikens undergenrer. Texten finns i två versioner: [för lärare](#) och [för elever](#).

Dramatik

Den yngsta av antikens tre litterära grundgenrer är dramatiken och kan härledas ur det grekiska ordet *drama*, som betyder handling och i överförd

betydelse handling framförd på scen. Grundläggande för dramatiken är scenisk framställning av människor, miljöer och händelser. Dramatiken blev en fristående konstform under 400-talet f.Kr. och delades upp i två undergenrer: tragedi och komedi. Via Aristoteles inflytelserika *Poetiken* från 300-talet f.Kr. blev den antika dramatiken mönster för den europeiska teaterns utveckling och genreuppdelning. Tragedin skulle enligt reglerna sluta olyckligt för kungar och hjältar drabbade av *hybris* eller övermod. Komedin däremot skulle utspelas i samtiden bland vanliga människor och händelseförloppet skulle helst få en lycklig upplösning efter diverse förvecklingar och hinder samt locka till skratt och väcka känslor av glädje hos publiken.

Aristoteles beskrivningar av tragedi och komedi präglade västerländsk teater långt in på 1800-talet och förespråkade tidens, rummets och handlingens enhet. 1900-talets dramatik präglades av mer upplösta former och en vidgad uppfattning av vad dramatik är och hur dramatik kan gestaltas, inte minst i förhållande till fiktionsberättandets andra dominerande uttrycksformer i vår tid, romanen och filmen.